

Kispál és a Borz: Halszív

Műelemzés(-paródia?) Lovasi István dalszövegéről

Weismüller Agnesnek

No de minek? Talán, ha beeresztjük a magyarórára a színvonalas dalszövegeket, jobb esélyünk lesz a kulturális szakadékok áthidalására, a hagyományközvetítésre, kánonközvetítésre is. Másfelől talán bizonyíthatjuk, hogy a korrekt strukturális elemzés valóban mélyebb megértést tesz lehetővé, azaz „a diák” számára személyesen fontos „anyagon” érvelhet amellett, hogy a nyelvtanisztilisztikai bogarászás nem pusztán öncélú hóbort.

A dalszöveg – miékként a Kispál és a Borz legtöbb száma – laza képzetársításokra épül. Két alapvető szövegszervező elve a mondattani eldöntetlenség (szintaktikai ambivalencia) és a szavak többjelentésű voltának (poliszémia) kiaknázása.

Az első sorpár azonnal mindkét jelenséget példázza. A „keres” szó többféle jelentését – a dallam, a prozódia, a szünetek által kiemelt – szintagmakapcsolási kétértelműség, kétirányúság hozza játékba. A szó ugyanis „kutatást”, „keresgélést” és „pénzkeresést” egyaránt s egyszerre jelenthet az adott szövegben. Az ige (a mondat) alanya és tárgya is kétértelmű: a sorpár érthető úgy,

hogy „téged keres sokat a szívem”, de úgy is, hogy „sokat keresgél valami meghatározatlan tárgyat a szív”, s persze úgy is, hogy „sok pénzt keres a szívem”. Ambivalens a „szívem” főnév jelentése is. Jelentheti a beszélő „kedvesét”, „sweetheart”-ját is; ez esetben az én afféle strici, akire a kurvája keres. Értelmezhető azonban úgy is, hogy az én-nek saját elidegenült, kívülről látottat, áruba bo

csátott szíve keres és keresgél.

A szövegegész – nem egyértelműen, de valószínűsíthetően – a szívnek az utóbbi értelmezését erősíti meg, különösen, ha a harmadik versszakot is figyelembe vesszük, ahol a testben (!) lassan lengő szív játéka és dobogása – mely a dal hallgatása esetében talán a dobolással is összekapcsolható – zenész-szívvé válik.

A vers egészét összefogó asszociációs sor két háttérmondatra, két halott metaforára épül: a halpénz=pikkely köznapi metaforára és a szárazra vetett hal vergődésének közhelyére, toposzára. E két háttértoposz teszi könnyen érthetővé a padlón utolsót verő aranyhalak képét. A kép pusztán azért nem túl átlátszó, mert a „verődnek” helyett a „vernek” ige szerepel

Halszív

*Sokat keres
Az én szívem
Hazahozza
Kiönti
A padlón vernek
Utolsót
Halaim
Aranyhalaim
Így is van, sokat keres az én szívem*

*Kiköpi a
Kukoricát
Tiszta vér
A szárnyuk is
Elalszanak
Mégis a
Rózsaszín
Vizükbe'
Így is van, sokat keres az én szívem*

*Játszik a szív
Mikor dobog
Lassan – lassan
Leng a testben
Még küld vért
A szárnyakhoz
Hogy teljen benne
Azoknak kedve
Így is van, sokat keres az én szívem
Így is van, sokat keres az én szívem
Így is van, sokat keres az én szívem*

benne, a „partra vetett” frázis partja helyén pedig a „padlón” szó áll. A „vernek” ige azért is telitalálat, mert visszaasociáltat a szívre, ami ver (→„dobog”), s nem vergődik. Szervesen fejik ki tehát a metafora kétirányúsága, pontosabban a címbe foglalt teljes metafora két eleme közötti kölcsönhatás, oda-vissza-játék: ver (=szív), de padlón és aranyhalnak nevezve. Az „arany” előtag ismét felerősíti-előhívja a „keres” szó „pénzkeresés” jelentését. Mindez – a harmadik versszakot is figyelembe véve – lehetővé teszi, hogy az első strófát így értelmezzük: a beszélő (költő, énekes) abból él, hogy közszemlére teszi kínlódását, szívének verését, vergődését, dobogását. (Vesd össze *József Attila* híres kínlódó-játékos mondatával: „énnekem/pénzt hoz fájdalmas énekem”). A dalban egyébként az első verszak többször is megismétlődik, mintegy keretezi a verset, sajnos a megjelent dalszöveg, a kevésbé szerencsés változat a harmadik versszakkal fejeződik be.

A második strófa az első szakasz utolsó szavából, az „Aranyhalaimból” indul ki. Lélektani alanya az első szakaszéval ellentétben nem a szív, hanem a hal, pontosabban a halak. A többértelműséget, a homályt az alany kihagyása teremti meg: a figyelmetlen zenehallgató (olvasó?) esetleg nem érti bele a második szakasz mondataiba az első versszak refrén előtti utolsó, egyszavas sorát.

A hazahozott – korábban kifogott – halak „kiköpik a kukoricát”, azaz a csalit, ami a horog fölsértette haltoroktól a szárnyhoz hasonlóan „véres”. De mi a szárny? A képi logikának megfelelően – talán – uszony. A

szárny-uszony-szív képzettársítási sort pedig a ver-verdes-vergődik (jórészt implicit, kimondatlan, de asszociatív felidézett) igeror közös szótöve és jelentésmezőinek átfedése tartja össze.

A szív-halak véresek, sérültek. Ezt a sebesültséget azonban – a Kispál és a Borznál gyakori módon – átesztétizálja, érzelmessé-elégikussá lágyítja a „meghalnak, kiszenvednek” helyett az „elalszanak” eufemizáló szinonima választása és a vér vörössének rózsaszínbe játsztatása. A „mégis” kötőszó visszaveszi a tragikumot (Oh!), s kiderül, hogy a halak sebesülten ugyan, de nem szárazon, nem partra vetetten, hanem – saját vérük által rózsaszínre festett – vizükben, saját közegükben léteznek. A beszélő jól elvan a maga szenvedéssel saját-tá hasonított világában, a saját kurvaságában. (Pardon. Máshogy mondani pontatlanság lenne.)

Nyitott kérdés a többes szám funkciója, hiszen e vers nem mindig egy szívről, egy halszívről beszél, hanem többnyire halakról, s a második versszak igéi is mind többes szám harmadik személyűek. (Ugyanakkor a cím, az első versszak eleje és a harmadik versszak szigorúan egy halszívről, illetve egy szívről beszél!)

Két értelmezési lehetőséget vetek fel. 1. Az „én” és az „ő” szíve, a személyiség megjelenési formái között szakadás van: sokszívű lénnyel van dolgunk, afféle halszív-főnixszel, aki napi egy szívhalált hal, a másnap másik szívvel, másik szívben éled föl újra. 2. A szívek kihelyezett, másba transzponált, de énrészként megélt létezők: lányok.

Arató László